

Szabó Sándor¹

A gyakorlattervezés szerepe a NATO-reagálóműveletekre való felkészülés tükrében

The Role of Military Exercise Planning Regarding the Preparation for NATO Response Operations

„Az asszírok harcedzett katonák: amint bekerülnek a seregbe, fát ültetnek, majd mindennap átugorják a helyet, ahová a magot ültették. A magból hajtás lesz, s ők azt is átugorják. A hajtásból növény nő, és ők átugranak fölötte. Lassacsán megnő a fa, és a harcosoknak egyre nagyobb kell ugraniuk. Türelemmel, odaadással készülnek az akadályok leküzdésére.”²

A NATO szövetségi rendszer által indukált műveleti tapasztalatok integrálása a Magyar Honvédség kiképzési eljárásrendjeibe kiemelt prioritást élvez. Ezeknek a tapasztalatoknak az átadása, illetve a tapasztalatokból nyert tudásbázis áteme-
lése a hatályos műveleti eljárásokba korunk kiképzési feladatrendszerének alapját képezi. Annak érdekében, hogy a NATO-reagálóműveletekre való hazai felkészítés rendszere biztosított legyen, fontos olyan hazai kiképzési platformokat teremteni, ahol ez irányú NATO-gyakorlattervezési eljárásrendek átvételére lehetőség nyílik. A jelen tanulmány célja egy olyan NATO-centrikus gyakorlattervezési és -levezetési protokoll alapjainak a bemutatása, amely képes eredményesen támogatni a NATO-reagálóműveletekre való felkészítést és kiképzést, valamint a NATO-kompatibilis kiképzés hazai rendszerét.

Kulcsszavak: Magyar Honvédség, kiképzés, NATO-gyakorlattervezés, NATO-reagálóműveletek, NATO Reagáló Erők

¹ Alezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadászati Tanszék, e-mail: szabo.sandor@uni-nke.hu

² Paulo Coelho brazil író, az ENSZ békenagykövete.

The integration of NATO mission-induced operational experience into the training system of the Hungarian Defence Forces is a high priority. The transfer of the knowledge base of operations gained from this experience into existing operational procedures is the basis of the current training system. In order to ensure a system of national level preparation for NATO response operations, it is important to create internal training platforms where NATO exercise planning procedures can be implemented. The aim of the present study is to interplant a NATO mission focused exercise planning and to compile a protocol for effectively supporting a NATO compatible national preparation and training system.

Keywords: Hungarian Defence Forces, military training, NATO exercise planning, NATO response operation, NATO Response Force

1. Bevezetés

Magyarország nemzeti érdekeinek védelme, kül-, biztonság- és védelempolitikai céljainak megvalósítása a Magyar Honvédség elsődleges feladata. A Magyar Honvédség által biztosított haderőnek képesnek kell lennie Magyarország szuverenitásának és területi integritásának megvédésére, a NATO szövetségi kereteken belül érdemi erőfeszítésekre a közös védelem kialakítása érdekében, valamint aktív szerepvállalásra a nemzetközi biztonságot erősítő szövetségi műveletekben.³

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetében betöltött tagságunk egyik legjelentősebb hozadéka az évről évre emelkedő tendenciát mutató, NATO-parancsnokságok által vezetett nemzetközi gyakorlaton való aktív magyar részvétel, amelynek egyik fontos kritériuma, hogy a részvételt szolgáló hazai szabályozói háttér strukturált formában legyen kialakítva, és biztosítson logikusan felépített eljárásrendet a gyakorlatok tervezésével, szervezésével, végrehajtásával, ellenőrzésével és értékelésével kapcsolatosan.

A hazai rendezésű gyakorlatok tervezési eljárásrendje olyan kiképzési normatívát kell hogy kövessen, amely szinkronban áll a NATO szervezeti elemek által megrendezésre kerülő gyakorlatok tervezési elgondolásával. Olyan új típusú, NATO-reagálóműveletekre való felkészülést elősegítő gyakorlati dizájn kialakítása válik szükségessé, amely lehetővé teszi reagálóművelti képességek megteremtését. Fontos továbbá, hogy olyan, a NATO védelmi stratégiai koncepciójával szinkronban álló, hazai rendezésű nemzetközi gyakorlatokat rendezzenek meg a jövőben, amelyek hatékonyan kielégítik a NATO 2014-es walesi csúcstalálkozóján elfogadott Készenléti Akciótervében (*Readiness Action Plan*) megfogalmazott elemek közül az egyik legfontosabbat, a NATO Reagáló Erők megújult és továbbfejlesztett formátumú Fokozott NATO Reagáló Erő (*Enhanced NATO Response Force, NRF*) művelti alkalmazásra való felkészítést. Ennek a koncepciónak a fókuszában álló Nagyon Magas Készenlétű Összhaderőnemi Művelti Erő (*Very High Readiness Joint Task Force, VJTF*) feladatrendszerének többnemzeti környezetben való gyakoroltatása révén új művelti képességek alapjai teremthetők

³ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről, első rész a honvédelem alapjai I. fejezet a honvédelmi képesség biztosítékai, a honvédelmi kötelezettségek és a honvédelemben közreműködő szervek.

meg, illetve e kiképzési rendezvények segítségével fenntarthatóvá válhat az együttműködés, valamint az interoperabilitás magas szintje, amelyet a szövetség az elmúlt évtized műveleteiben elért.⁴

Ahhoz, hogy a Magyar Honvédség eleget tudjon tenni az Alaptörvényben meghatározott kötelezettségeinek és hazánk az Észak-atlanti Szerződés Szervezete és az Európai Unió megbízható és tevékeny tagja lehessen, elengedhetetlen a nemzeti önerő megerősítése. A Magyar Honvédségnek rendelkeznie kell az ország fegyveres védelméhez szükséges katonai képességek alapjaival, hogy a biztonsági környezet romlása esetén lehetőség legyen azok gyors és célirányos felfejlesztésére.⁵

A Magyar Honvédség Parancsnoksága szárazföldi haderőnem alárendelt katonai szervezetek évente mintegy 10-15 hazai, illetve nemzetközi gyakorlatot, kiemelt kiképzési rendezvényt hajtanak végre, amelyek az NRF készenléti szolgálatot megelőző kiképzési felkészítések szerves részét képezik. A gyakorlatok előkészítési és végrehajtási fázisában, számtalan esetben azonban komplikációt szül a tervezési eljárás egységesítésének, doktrinális háttérének hiánya. Szükségszerű követelmény tehát a gyakorlattervezés folyamatát is a NATO-reagálóképesség kialakításához járuló hazai felkészítési rendszerrel szinkronizálni oly módon, hogy a NATO-ban már elfogadott és alkalmazott egységes eljárásrendek a Magyar Honvédség felkészítési és kiképzési rendszeréhez igazodva jelenjenek meg.

Jelen publikáció kísérletet tesz a NATO-reagálóképesség bemutatására, a gyakorlat fogalmának értelmezésére, a kiképzési hierarchiában betöltött szerepének azonosítására, a gyakorlat tervezési szempontrendszerének, eljárásainak a *NATO BI-SC Collective Training and Exercise Directive (CT&ED) 075-003* gyakorlattervezési útmutatóban szereplő irányelvek szerinti elemzésére, valamint a NATO-reagálóképesség kialakítását célzó kiképzési normatívák adaptációs lehetőségeinek ismertetésére.

2. A NATO reagálóképessége

A 2000-es évek elején jelentkező biztonsági kihívásokra és fenyegetésre válaszul a 2002. novemberi prágai csúcstalálkozón, a NATO-tagállamok politikai vezetői közös memorandumban köteleződtek el egy gyors reagálóképességgel rendelkező, rugalmasan bevethető haderő létrehozása, az NRF mellett.⁶

Az NRF egy magas szinten kiképzett és fejlett technológiai háttérrel rendelkező, mintegy 40 ezer főből álló, szárazföldi, légi, tengeri és különleges műveleti erőt magában foglaló többnemzeti kötelék, amely a NATO-szövetségi célokkal összhangban, alacsony készenléti idő mellett, akár az észak-atlanti régió túl műveleti környezetben is bevethető. Olyan, a NATO-tagállamok meglévő haderőstruktúrájára épülő katonai erőt jelent, amely nagyon rövid időn belül képes reagálni a biztonsági kihívások teljes skálájára a válságkezelésektől a kollektív védelemig.

⁴ NATO: *Fact Sheet – NATO's Readiness Action Plan* (2016. július).

⁵ Magyar Honvédség: *Ált/44 MH Összhaderőnemi Doktrína*. 4. kiadás. MH DOFT kód: ÖHD 4. 2018. XVII.

⁶ NATO: *Prague Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Prague, Czech Republic* (2002. november 21.).

A NATO-tagállamok a 2014-es walesi csúcstalálkozón elkötelezték magukat, hogy megerősítik az NRF-et, és létrehoznak benne egy minden funkcionális területi igényt lefedő, kiterjesztett műveletiképesség-csomaggal rendelkező köteléket, a Nagyon Magas Készenléti Összhaderőnemi Műveleti Erő (*Very High Readiness Joint Task Force*, VJTF) nevet viselő NATO alá rendelt szervezeti elemet. Ez a megerősített NRF a Készenléti Akcióterv (*Readiness Action Plan*, RAP) egyik intézkedése, amelynek célja a biztonsági környezet változásaira való reagálás és a szövetség kollektív védelmének megerősítése.

Az NRF-szolgálat rotációs rendszeren alapul, amelybe a NATO-tagországok 12 hónapos időtartamra szárazföldi, légi, tengeri vagy különleges műveleti erőket delegálnak. Az NRF-szolgálat készenlétének elérését nemzeti felkészülés előzi meg, amelyet a többnemzeti kötelek együttes kollektív kiképzési rendezvénye követ, amely a reagáló műveleti képesség elérését ellenőrző validációs rendezvényként is szolgál.

Az NRF műveleti parancsnoksága szintén évenkénti rotációban váltakozik a hollandiai Brunssumban és az olaszországi Nápolyban található Szövetséges Összhaderőnemi Hadműveleti Parancsnokságok (*Joint Force Command Headquarters*, JFC HQ) között.

A NATO Reagáló Erők műveleti képessége az alábbi szervezeti és képességterületekből tevődik össze:

- parancsnoki és vezetési elem;
- a nagyon magas készenléti, 20 ezer fős többnemzeti VJTF-kötelék, amely magában foglal mintegy 5000 fős szárazföldi dandárt, valamint légi, tengeri, logisztikai és különleges műveleti komponenseket. Aktiválást követően a vezetési elemek, illetve egy zászlóalj szintű alkalmi harci kötelék (*spearhead battalion*) két napon belül képesek a műveleti területre való átcsoportosítás megkezdésére;
- a Kezdő Követő Erők Kötelék (*Initial Follow-On Forces Group*, IFFG), két többnemzetiségű dandárból áll, amelyek a kialakult válsághelyzetre reagálva gyorsan bevetethetők, és a VJTF-erőket követve érkeznek a műveleti területre;
- tengeri komponens, amely elsődlegesen a NATO állandó tengeri (*Standing NATO Maritime Group*, SNMG), illetve aknaelhárító csoportjaira (*Standing NATO Mine Countermeasures Group*, SNMCMG) épül;
- légi harc és légi támogató komponens;
- különleges műveleti erők;
- ABV (CBRN) védelmi kötelék.

Az NRF-erők nem állandó összetételű komponensekből tevődnek össze, mivel a műveleti környezet által diktált biztonsági kihívásoknak kell megfelelniük, ezért méretét és műveleti képességét is a műveleti környezet határozza meg. Az NRF-szolgálatba felajánlott szervezeti elemek a készenlét időszakában a saját országukban állomásoznak, de bármikor képesnek kell lenniük arra, hogy rövid átcsoportosítási idő alatt, az állomáshelytől akár több ezer kilométer távolságban is bevetethetők legyenek.

Az NRF-erők egyes modulelemeit már több ízben sikeresen alkalmazták, elsőként a 2004-es athéni nyári olimpiai játékok kapcsán, majd 2004 szeptemberében az afgán elnökválasztás támogatása érdekében. 2005 őszén az NRF által biztosított légihídon keresztül a NATO-tagállamok és -partnerországok segélyszállományokat juttattak el

az Egyesült Államokba, hogy segítséget nyújtsanak a Katrina hurrikán utóhatásainak felszámolásában. Az NRF-erőket a 2005. októberi pakisztáni földrengés katasztrófa-elhárítási feladataiban is eredményesen vetették be, az NRF légiszállító-képességére alapozva 3500 tonna humanitárius segélyszállítmányt jutattak el Pakisztánba, illetve az NRF műszaki és egészségügyi állománya a katasztrófa helyszínén vett részt a káresemények felszámolásában. Az NRF-et utoljára 2021 augusztusában aktiválták, a NATO által, a korábbi afganisztáni műveletek során alkalmazott afgán állampolgárok és családjaik evakuálásának és áttelepítésének támogatására.⁷

3. A gyakorlat fogalmi rendszerének meghatározása

Az NRF-reagálóképesség kialakításának aktív letéteményeseként a Magyar Honvédség saját kiképzési rendszerében fő kiképzési célkitűzésként determinálja a NATO vezette katonai műveletekhez való hatékony hozzájáruláshoz, a katonai szervezetek által birtokolt reagálóképességek alkalmazásához szükséges funkcionalitás létrehozását, ami a kiképzési rendszer hierarchiájában kiemelt szerepet betöltő gyakorlatok során valósul meg.⁸

Az MH Kiképzési Doktrína a következőkben írja le a gyakorlat rendeltetését:

„[A] parancsnokok, vezető szervek, törzsek vezetési, irányítási és együttműködési képességeinek, továbbá a csapatok hadművelési-harcászati, harcászati és együttműködési képességeinek fejlesztése, valamint a meghatározott készenléti szintek fenntartása és fejlesztése. A gyakorlatok célja biztosítani a résztvevők számára a korszerű harc elméleti tételeinek megismerését, alkalmazását, továbbá a harc előkészítésében, megszervezésében és végrehajtásában szerzett ismeretek, jártasságok és készségek gyakorlatban történő alkalmazását, demonstrálását. A gyakorlatok keretében valósul meg a parancsnokságok, törzsek, valamint a katonai szervezetek részére meghatározott kiképzettség szintjének ellenőrzése és értékelése. A parancsnoki és törzsvetési gyakorlatok; harc- és tűzvezetési gyakorlatok; harcászati (szakharcászati) gyakorlatok (éleslövészettel egybekötve, vagy a nélkül); lögyakorlatok. A gyakorlatok a gyakorlaton részt vevő vezetési szint, a felek száma függvényében egy vagy kétoldalú, egy vagy többfokozatú; helyszínét tekintve pedig hazai vagy külföldi gyakorlatokra oszthatók.”⁹

Sajnálatos módon a megfogalmazásból hiányzik, hogy mely kritériumrendszer mentén különböztethető meg a gyakorlat más kiképzési rendezvénytől, hol húzható meg a határ a gyakorlat, illetve felkészítési foglalkozás között. A „gyakorlat” mint kiképzési rendezvény értelmezésbeli koherenciazavara napjaink egyik valós, járandóságmegállapítási problémájának az alapját is képezi, mint a gyakorlati pótlék jogszerű eseti illetményfolyósítása kapcsán.

⁷ NATO: *NATO Response Force* (2021. szeptember 20.).

⁸ A Magyar Honvédség Parancsnokának 253/2021 MH PK intézkedése a Magyar Honvédség 2022–2023. (2024–2025.) évi kiképzési feladatairól, 6.

⁹ Magyar Honvédség: *Ált/24 MH Kiképzési Doktrína*. 1. kiadás. MH DOFT kód: KIKD 7. (2013). 6-19. 95.

A honvédek illetményéről és illetményjellegű juttatásairól szóló 7/2015. (VI. 22.) HM rendeletben szereplő gyakorlati pótlék megállapításából lehet következtetni a gyakorlat fogalmi hátterére, amelyet a következők szerint értelmez:

„25. § (1) Az állomány tagja a miniszteri utasításban, valamint a KÁT, a HOÁT, az MH PK, a KNBSZ főigazgatója vagy a Honvédség középszintű vezető szervének parancsnoka által intézkedésben vagy parancsban elrendelt belföldi gyakorlaton végzett tevékenységért fokozott igénybevételi pótlékra jogosult. (2) Az (1) bekezdés szerinti pótlékra a gyakorlatvezetők, a gyakorlatokon ellenőrzési vagy döntnöki feladat ellátására kijelölt személyek is jogosultak. 26. § (1) A 25. § szerinti pótlék szempontjából csak azok a gyakorlatok vehetők figyelembe, amelyek időtartama a 24 órát meghaladja. (2) Az (1) bekezdés alkalmazása szempontjából nem tekinthetők gyakorlatnak a nem gyakorlat keretében elrendelt – kiképzés, továbbképzés, gyakorlattal nem összefüggő ellenőrzés miatti – távollétek, valamint azok az igénybevételek, amelyekért a résztvevők külön pénzbeli juttatásban részesülnek.”¹⁰

A megfogalmazás talán legnagyobb hiányossága, hogy a gyakorlatot mint kiképzési rendszeremet nem értelmezi. Valójában a jogalkotó által szerepeltetett megfogalmazás azt sugallja, hogy a gyakorlat nem más, mint minden olyan kiképzési foglalkozás, amely legalább a 24 órát meghaladja, és a gyakorlatban részt vevő állománynak folyamatosan a gyakorlati helyszínen tartózkodását feltételezi.

A *Hadtudományi lexikon* I. kötetében a katonai gyakorlat címszó alatt a következő meghatározás található:

„a parancsnokok, a törzsek, a csapatok, valamint más katonai szervezetek alaprendeltetésre való felkészítésének legfőbb formája, alapvető módszere. Célja, hogy a résztvevők a korszerű harc elméleti tételeit gyakorlati formában is megismerjék, a harc szervezésében és végrehajtásában megfelelő jártasságot szerezzenek. A gyakorlat egyes elemei terepen, más mozzanatai terepasztalon, térképen, légi fényképen is végrehajthatók. A gyakorlat a részt vevő állomány és haditechnika nagyságrendjének függvényében lehet: harcászati, hadművelleti, illetve hadászati; tartalma és a levezetés módszere alapján: törzs-, csapat-, vezetési, ill. éleslövészettel egybekötött v. e nélküli; szervezését tekintve: egy- és kétoldalú, továbbá egy- és többfokozatú. Más szempont alapján a gyakorlat lehet bemutató v. kutató, kísérleti (tapasztalatszerző) jellegű. A gyakorlatot – Gyakorlatvezetőség segítségével, döntnökök, jelzők (jelzőcsapatok) bevonásával – a gyakorlatvezető vezeti az ország kijelölt körzeteiben (gyakorlóterein), ill. parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat esetében térképen, korlátozás nélküli helyszínen. A gyakorlatok szervezésével szemben támasztott követelmények: komplexitás; a fegyvernemek bevonásával az együttműködés gyakorlása; rádióelektronikai harc; a diverzánsok, az ellenség alacsonyan támadó légi és páncélozott eszközei, valamint gyújtófegyverei elleni harc stb., továbbá a katonai felső vezetés által rendszeresen (évente) pontosított valamely követelmény. A gyakorlatokat nappal és éjszaka, az évszaktól és az időjárás viszonyoktól függetlenül hajtják végre.”¹¹

¹⁰ 7/2015. (VI. 22.) HM rendelet a honvédek illetményéről és illetményjellegű juttatásairól, III. fejezet, 15. 25–26. §.

¹¹ Szabó József (főszerk.): *Hadtudományi lexikon*. I. kötet (A–L). Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság, 1995. 417.

A *Hadtudományi lexikon*ban használt megfogalmazás számos, a hatályos NATO-kiképzési és -gyakorlattervezési doktrínákban rögzített alapelvvel mutat hasonlóságot.

A NATO kiképzési alapelvei a kiképzés rendszerét két alappillére osztják, úgymint egyéni felkészítés, amely magában foglalja a személyi állomány oktatását és az egyéni alap- és szakkiképzést, valamint a kollektív kiképzés, amely a kötelék kiképzéséből és a gyakorlat végrehajtásából áll.

A NATO-terminológia szerint a kollektív kiképzés és a gyakorlat közötti legfőbb különbség az, hogy a kollektív kiképzés adott műveleti eljárások, doktrínák drilleken keresztül elsajátítását teszi lehetővé, míg a gyakorlat a kiképzési rendszer hierarchiájának legmagasabb szintjén elhelyezkedő, a szervezeti elemek szoros együttműködésére fókuszáló kiképzési attribútum, amelynek elsődleges feladata a parancsnoki vezető szervek, valamint végrehajtó kötelékek közötti koherencia megteremtése.¹²

4. A gyakorlattervezés folyamatrendszere a NATO-reagálóműveletekre való felkészülés kapcsán

A NATO-reagálóműveletekre való felkészülés egyik kulcsa egy közös gyakorlattervezési platform kialakítása, amely kollektív eljárásrendet követő, doktrinálisan elfogadott és bejárattott rendszeren alapszik. Erre nyújt megoldást a *NATO BI-SC Collective Training and Exercise Directive (CT&ED) 075-003* gyakorlattervezési útmutató, amely minden vezetési szintre adaptálható módon írja le a gyakorlattervezés mechanizmusát.

4.1. A NATO-gyakorlattervezés folyamatrendszere

A NATO-gyakorlattervezési folyamat egyik kiemelt célja, hogy egy alap eljárásrendet biztosítson az NRF kiképzési rendezvényekre felkészülés, azok végrehajtása, illetve a vonatkozó jelentési rendszer fenntartása érdekében, hogy egységes rendszerközpontú szemléletet kialakítva a gyakorlattervezési és végrehajtási folyamat az alábbi, jól elkülöníthető módon, négy fő tervezési szakaszon keresztül valósuljon meg:

1. szakasz: a gyakorlat alapkoncepciójának és gyakorlattervezési alapadatainak kidolgozása (*concept and specification development*);
2. szakasz: a tervezési és okmányrendszer kialakítása (*planning and product development*);
3. szakasz: a gyakorlat levezetése (*operational conduct*);
4. szakasz: gyakorlatalemzés és a jelentések összeállítása (*analysis and reporting*).¹³

¹² NATO: *NATO BI-SC 075-003 Collective Training and Exercise Directive (CT&ED)* (2013. október 2.). 1–3.

¹³ NATO (2013): i. m. 2-1.

4.2. A gyakorlat tervezési és vezetési rendszerének személyi feltételei

A gyakorlattervezési folyamat fontos kritériuma, hogy a tervezési eljárásrend jól definiált hatás- és jogkörökhöz igazodva a feladatok teljesítésével, lépések és fő tevékenységek útján valósuljon meg. A gyakorlattervezési és -vezetési folyamatok eredményes koordinációs feladatainak ellátása érdekében gyakorlattervezői szervezeti struktúrát kell kialakítani, amely az alábbi kulcsbeosztásokra való kijelölést vonja maga után:

A gyakorlatot elrendelő parancsnok (*the officer scheduling the exercise, OSE*) meghatározza a kiképzési célokat és célkitűzéseket, valamint a kiképzési követelményeket. A gyakorlat kiinduló adatainak jóváhagyását és kiadását követően átadja a gyakorlattervezési folyamat vezetését a gyakorlatot levezető parancsnoknak és a gyakorlattervezési és -végrehajtási folyamat további időszakában megfigyelői és támogatói szerepkört tölt be.

A gyakorlatot levezető parancsnok (*the officer conducting the exercise, OCE*), felel a gyakorlatot elrendelő parancsnok által meghatározott kiképzési követelmények teljesítéséért, a kiképzési célokra vonatkozó javaslatok felterjesztéséért, a gyakorlatra vonatkozó elgondolás kidolgozásáért. Kijelöli a gyakorlatért közvetlenül felelős tisztet. A gyakorlatot levezető parancsnok felel a gyakorlat tervezési és levezetési dokumentumainak kidolgozásáért. Aktivizálja és összehívja a központi tervezőcsoportot a gyakorlattervezéssel összefüggő kiemelt feladatok végrehajtása és a főbb dokumentumok kidolgozása céljából. Tevékenységét a gyakorlat végrehajtási fázisában a gyakorlat igazgatója támogatja, akit a gyakorlat kiinduló adataiban jelölnek ki. A gyakorlatot levezető parancsnok felel a gyakorlat tervének és a szcenáriómodulok kidolgozásáért.

A gyakorlat rendezésért felelős parancsnok (*officer directing the exercise, ODE*) elsődlegesen felel a gyakorlattervezési dokumentációban szereplő feltételek megteremtéséért, és támogatja a kiképzési célkitűzések megvalósulását a gyakorlatban.

A gyakorlatért közvetlenül felelős tiszt (*officer with primary responsibility, OPR*) vezeti a központi tervezőcsoport munkáját, koordinálja a gyakorlattervezés és a végrehajtás teljes folyamatát.

A gyakorlatigazgató (*exercise director, EXDIR*) a gyakorlat végrehajtási fázisában irányítja és vezeti a gyakorlatvezetőség (*exercise control, EXCON*) feladatellátását.

Az értékelőcsoport-parancsnok (*director of evaluation, DIREVAL*) közvetlenül a gyakorlatot levezető parancsnok alárendeltségébe tartozik, vezeti és irányítja az értékelőcsoportot. A gyakorlat végrehajtási fázisában javaslataival segíti a gyakorlatigazgató munkáját.¹⁴

5. A gyakorlattervezési folyamatszakaszok részletes bemutatása az NRF-erők felkészítése kapcsán

Annak a célnak az elérése érdekében, hogy a NATO reagáló művelési képesség kialakítása folyamatos, magas kiképzettségi szintet érjen el, kiemelten fontos, hogy a gyakorlattervezési és -végrehajtási szakaszok egységes eljárásrendet kövessenek.

¹⁴ NATO (2013): i. m. 1-4-5.

Ezek a szakaszok az alábbiakban részletesen bemutatott kollektív kiképzéstervezési folyamatokat foglalják magukban:

5.1. A gyakorlat alapkoncepciójának és a gyakorlattervezési alapadatoknak a kidolgozása

Gyakorlattervezési szempontból az 1. szakasz legfontosabb célja meghatározni az NRF-gyakorlat követelményrendszerét, kialakítani a gyakorlat célkitűzéseit (*exercise objectives*, EO), megteremteni egy megvalósítható gyakorlattervezési elgondolást.

Az 1. szakasz kiemelt feladata kidolgozni a gyakorlat tervezési alapadatait tartalmazó dokumentumot (*exercise specification*, EXSPEC).

Felelősségi és hatáskörök: A gyakorlatot elrendelő parancsnok vezeti az 1. szakaszt, amelyet az általa irányított szervezetből kialakított gyakorlattervezői csoport támogat (*exercise planning group*, EPG).

Az 1. szakaszra jellemző főbb tevékenységek:

- megalakítani a gyakorlattervezői csoportot;
- kialakítani a gyakorlat tervezési alapadatait;
- a gyakorlat tervezett végrehajtási helyszínén szemrevételezést folytatni;
- levezetni a gyakorlat tervezési alapadatait előkészítő és véglegesítő konferenciát (*Exercise Specification Conference*, ESC; *EXSPEC Confirmation Conference*, ECC).

5.2. A tervezési folyamatok végrehajtása és a kapcsolódó okmányrendszer kialakítása

A gyakorlat alapkoncepciójának és a gyakorlattervezési alapadatoknak a kidolgozását követően a gyakorlatot levezető parancsnok részére delegálják a hatáskört a gyakorlattervezés 2. szakaszának eredményes végrehajtása érdekében. A 2. szakasz fő célkitűzése beazonosítani és meghatározni a gyakorlat specifikus tervezési követelményeit, valamint előkészíteni és kiadványozni a gyakorlat tervét (*exercise plan*, EXPLAN), valamint a szcenárióval és gyakorlattervezéssel összefüggő dokumentációt.

A második szakasz főbb produktumai:

- az NRF készenléti erők műveletiképesség-alapú kiképzési célkitűzések (*training objective*, TO);
- gyakorlatot levezető parancsnok gyakorlattervezési útmutató (*oce's exercise planning guidance*);
- kidolgozott szcenáriómodulok;
- kidolgozott fő események/incidensek listája (*main events list/main incidents list*, MEL/MIL).

Felelősségi és hatáskörök: A gyakorlatot levezető parancsnok vezeti a 2. szakaszt, amelyet az általa vezetett szervezetből kialakított központi tervező csoport támogat (*Core Planning Team*, CPT). A központi tervező csoport élén a gyakorlatért közvetlenül felelős tiszt áll.

A 2. szakaszra jellemző főbb tevékenység:

- kiképzési célkitűzések kialakítása,
- a központ tervező csoport megalakítása,
- gyakorlatot levezető parancsnok által meghatározott követelmények és korlátozások analízise,
- gyakorlatot levezető parancsnok gyakorlattervezési útmutatójának kidolgozása,
- a Gyakorlat Tervének kidolgozása, kiadása,
- a szcenáriómodulok kialakítása,
- a gyakorlat tervezett végrehajtási helyszínén szemrevételezés lefolytatása,
- Indító Tervezői Konferencia levezetése,
- Fő Tervezői Konferencia levezetése,
- Záró Koordinációs Konferencia levezetése.

5.3. A gyakorlat levezetése

Az NRF gyakorlatlevezetési szakasza több térben és időben elkülönülő fázisból és alfázisból tevődik össze. Ezek az alábbiak:

- Első fázis: gyakorlatot megelőző, alapozó kiképzési felkészítések (*foundation training*):
 - IA: egyéni és kollektív felkészítés (*internal individual and collective training*);
 - IB: kiképzési szemináriumok (*academic seminar*);
 - IC: kulcsbeosztású vezetői állomány felkészítése (*key leader training*);
 - ID: törzsfelkészítés (*battle staff training*).
- Második fázis: művelettervezés (*crisis response planning, CRP*):
 - IIA: stratégiai műveleti szintű tervezési folyamatok (*strategic/operational level CRP*);
 - IIB: műveleti harcászati szintű tervezési folyamat (*operational/tactical level CRP*).
- Harmadik fázis: végrehajtás (*execution*):
 - IIIA: erők átcsoportosítása (*force activation, deployment and RSOM*);
 - IIIB: műveletek. a gyakorlat végrehajtása (*operations*).
- Negyedik fázis: értékelés (*assessment*).

Felelősségi és hatáskörök: a gyakorlatot levezető parancsnok felelős a gyakorlat eredményes végrehajtásáért, tevékenységi körét a gyakorlatot rendezésért felelős parancsnok támogatja. A gyakorlatigazgató irányítja és vezeti a gyakorlatvezetőség feladatellátását. Az értékelőcsoport-parancsnok szervezi, koordinálja és vezeti az értékelési és elemzési feladatok összességét.

5.4. A gyakorlat analízise és a kapcsolódó jelentések összeállítása

A gyakorlat elemző, értékelő és jelentési szakasza a megfigyelések, értékelések gyűjtésével indul el, valamint olyan értékelések összeállításával és összegzésével,

amelyek lekövetik a gyakorlat teljes vertikumát, és pontos képpel szolgálnak az elérendő NATO-reagálóképességre irányuló kollektív műveletieképesség-kialakítás eredményével kapcsolatosan. Ez a szakasz magában foglalja a gyakorló állomány, a gyakorlatot levezető parancsnok és a támogató szervezetek tevékenységének elemzését és jelentését, a gyakorlattervben megfogalmazott követelményeknek és eljárási rendnek megfelelően. A szakasz végén a gyakorlatot elrendelő parancsnok jóváhagyja a gyakorlatot levezető parancsnok összesített jelentését, amelyben összegzik, hogy a gyakorlatot elrendelő parancsnok által meghatározott kiképzési célok, illetve a gyakorlatot levezető parancsnok célkitűzései milyen mértékben teljesültek. A jelentés ezenkívül tartalmazza a feldolgozott tapasztalatok hatását az alapvető műveleti képességekre, a kiképzésre és a jövőbeni gyakorlatokra.

A negyedik szakasz főbb produktumai két csoportra oszthatók:

Első csoport: a gyakorlattervezési folyamattal és a gyakorlat végrehajtásával kapcsolatos dokumentumok:

- első benyomás jelentés (*first impression reports*, FIRs). A jelentést a gyakorlat befejezését követően a gyakorlaton részt vevő szervezetek vezetői készítik el, és terjesztik fel a Gyakorlatot Levezető Parancsnok részére a Gyakorlattervben meghatározott tartalommal. Az Első Benyomás Jelentés a gyakorlat résztvevőinek közvetlen tapasztalatait tartalmazza a gyakorlat előkészítésével, végrehajtásával és a meghatározott célkitűzések elérésével kapcsolatban.
- Gyakorlat Összesített Jelentés (*Exercise Overall Report*, EOR). A Gyakorlat Összesített Jelentés a Gyakorlatot Levezető Parancsnok előljárói jelentése a Gyakorlatot Elrendelő Parancsnok részére a gyakorlat előkészítéséről és végrehajtásáról. Többek között tartalmazza a Gyakorlatot Levezető Parancsnok értékelését arról, hogy a Gyakorlatot Elrendelő Parancsnok célkitűzései és a kiképzési célok milyen mértékben teljesültek.
- Speciális Elemző Jelentések (*OCE's Remedial Actions Report*, *OCE's Lessons Identified List*, *Consolidated Venue Experiments Report*).

Második csoport: A gyakorló állomány tevékenységével és feladat végrehajtásával kapcsolatos dokumentumok:

- parancsnoki összefoglaló jelentés (*commander's summary report*, CSR). A jelentést a gyakorló állomány parancsnoka készíti el és terjeszti fel a gyakorlatot levezető parancsnok részére a gyakorlattervben meghatározott formában, tartalommal és határidővel.
- kiképzés fejlesztő jelentések (*training development report*, TDR). A gyakorlat során végrehajtott kiképzési rendezvényeket követően állítja össze a gyakorló állomány parancsnoka, és az elemző, értékelő csoporthoz, illetve a tapasztalat feldolgozásért felelős szervezethez terjesztik fel.

Felelősségi és hatáskörök: A gyakorlatot levezető parancsnok felelős megteremteni a feltételeit a gyakorlat során keletkező megfigyelések kezelésének, valamint a tapasztalatfeldolgozó rendszer működtetésének. Tevékenységét a gyakorlatigazgató, valamint az értékelőcsoport-parancsnok támogatja. A gyakorlatok során nyert tapasztalatok

feldolgozása és a szükséges konzekvenciák levonása a gyakorlatot elrendelő parancsnok hatáskörébe tartozik.

6. Összegzés

A gyakorlatok végrehajtásával minden esetben a Magyar Honvédség műveleti képességeinek fenntartására célszerű összpontosítani, mivel a leghatékonyabban a gyakorlatok keretében lehet ellenőrizni, kipróbálni az egységek, alegységek azon képességét, hogy a legváltozatosabb és a legnagyobb kihívást jelentő műveleti környezetben is képesek legyenek a meghatározott tevékenységek, feladatok hatékony végrehajtására.¹⁵

A Magyar Honvédségnek a rendeltetéséből adódó jelentősebb kiképzési feladatait a jelen biztonságpolitikai környezet által meghatározott hatásokra nyújtott válaszokon keresztül kell oly módon ellátnia, hogy a rugalmas és alkalmazkodó alkalmazhatóságot, a nemzetközi együttműködésre való képességet és az alkalmazandó NATO-kiképzési, -gyakorlattervezési doktrinális háttérrel együttesen megjelenítsék. A korszerű eszközökkel felszerelt, a kiképzett és sokoldalúan alkalmazható Magyar Honvédség Parancsnoksága alá rendelt katonai szervezeteknek az ország biztonságának megőrzése érdekében, szövetségi rendszeren belül kell végrehajtaniuk kitűzött feladataikat, aminek egyik meggyőző példáját jelenti a NATO reagáló műveletiképesség-kialakítás és -fenntartás kapcsán vállalt aktív részvétel.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez való csatlakozásunk, a Magyar Honvédség átszervezési folyamatai, valamint a növekvő számú NATO-gyakorlatokon való részvételünk megköveteli, hogy a kapcsolódó ismeretek rendszerezett formában minden érintetthez eljussanak, a jövőbeli gyakorlatok eredményes tervezői, szervezői, végrehajtói és értékelői feladatainak végrehajtása érdekében.

A NATO a jelenkor biztonsági kihívásaira válaszul a kiképzési rendszer transzformációjának keretén belül kiemelt hangsúlyt fektet a nemzetközi gyakorlatokba integrálódás lehetőségeinek megteremtésére. A Magyar Honvédség 2021-ben is számos nemzetközi gyakorlatnak szolgált hazai színteréül. E gyakorlatok sorából kiemelkedett a „Precise Reception 2021” NATO törzsvezetési gyakorlat, amelynek kiképzési értékét jól illusztrálja, hogy a magyar NATO-erőket Integráló Elem (*NATO Force Integration Unit Hungary*, NFIU HUN) validációs kiképzési rendezvényén keresztül a NATO Reagáló Erők befogadó nemzeti támogatásának gyakoroltására nyílt lehetőség.

A NATO-tagságunkból eredő egyik fő kiképzési kötelezettség, hogy a gyakorlatok mind harcászati, mind hadműveleti szintjén megvalósuló NATO-reagálóképesség kialakítására irányuló felkészítések NATO kiképzési normatívák keretein belül teljesüljenek. Annak érdekében, hogy a gyakorlat tervezési és vezetési folyamatainak ez irányú interoperabilitása folyamatosan fenntartható legyen, szükséges egy közös gyakorlattervezői platform működtetése, amelyet a *NATO BI-SC Collective Training and Exercise Directive (CT&ED) 075-003* irányelvek hatékonyan képesek támogatni.

¹⁵ Ughy Antal: *A gyakorlattervezés korszerű elvei és eljárásai a Magyar Honvédségben*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, ZMNE, 2003. 23.

Felhasznált irodalom

- Magyar Honvédség: *Ált/24 MH Kiképzési Doktrína*. 1. kiadás. MH DOFT kód: KIKD 7. 2013.
- Magyar Honvédség: *Ált/44 MH Összhaderőnemi Doktrína*. 4. kiadás. MH DOFT kód: ÖHD 4. (2018).
- NATO: *Prague Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Prague, Czech Republic* (2002. november 21.). Online: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm
- NATO: *NATO BI-SC 075-003 Collective Training and Exercise Directive (CT&ED)* (2013. október 2.). Online: www.act.nato.int/images/stories/structure/jft/bi-sc-75-3_final.pdf
- NATO: *Fact Sheet – NATO's Readiness Action Plan* (2016. július). Online: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-rap-en.pdf
- NATO: *NATO Response Force* (2021. szeptember 20.). Online: www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm
- Szabó József (főszerk.): *Hadtudományi lexikon*. I. kötet (A–L). Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság, 1995.
- Ughy Antal: *A gyakorlattervezés korszerű elvei és eljárásai a Magyar Honvédségben*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, ZMNE, 2003. Online: <https://docplayer.hu/32347898-Doktori-phd-ertekezes.html>

Jogi források

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.tv>
- 7/2015. (VI. 2.2) HM rendelet a honvédek illetményéről és illetményjellegű juttatásairól. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500007.hm>
- A Magyar Honvédség Parancsnokának 253/2021 MH PK intézkedése a Magyar Honvédség 2022–2023. (2024–2025.) évi kiképzési feladatairól (2021. május)